

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 25. De obligatione ad restitutionem, orta ex iniustitia commissa in
gabellis, aut in ludo,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

questionum cap. 37. & in libro i. variar. resolut. cap. 17. num. 11. & Molinam De iust. & iure tract. 2. disput. 59. Responderet addendum aliquid de obligatione ad restitutionem illorum, qui mercede conducti ad impedienda damna que inferuntur per venationem aut piscationem, lignationem aut depastum animalium non impediunt, nisi quid sit de ea tenendum satis colligi posset ex traditis in præced. num. 96. & 98.

CAPVT XXV.

De obligatione ad restitutionem orta ex iniustitia commissa in gabellis, aut in ludo.

SVMMARIVM.

372. *Conditiones requisitæ ut impositio gabellarum sit iusta.*
 373. *De causa legitima ad talem impositionem requisita.*
 374. *Quatuor, quæ causâ impositionis gabellarum debet habere, ut censetur legitima.*
 375. *Quando ex actor gabellarum, in dubio de causa earum legitima, teneatur ad restitutionem.*
 376. *De iusto modo, ad eandem impositionem requisito.*
 377. *De gabellis impositis super rebus, quæ ad familiæ necessarium vsum emuntur.*
 378. *Obligatio soluendi gabellas, quando sit sub peccato, & eo mortali.*
 379. *De gabellis quarum ignoratur causa, & quæ cessent, quæque non cessent, cessante rerum causa.*
 380. *Gabella, quarum fraudatio non inducit obligationem ad restitutionem.*
 381. *Non tenetur subditus querere exactorem gabellarum ad eas soluendas, nisi consuetudo sit in contrarium.*
 382. *Pauperes excusari possunt non soluentes gabellas, cum vendunt res aliquas suas, ad solvendum gravium necessitatis quâ premuntur.*
 383. *Non obligatur ad restitutionem, qui emit merces ab iniuste fraudante Principem gabellis.*
 384. *Quid sit ludus & unde sit illicitus.*
 385. *Tres conditiones ex quibus ludus non modo illicitus est, sed etiam iniustus, sic ut acquisitum per illum, sit restitutioni obnoxium.*
 386. *Explicatio questionis qua queritur, An lucrata per ludum veterum possint tunc conscientiam retineri.*
 387. *Quando is qui de v. cloria certus ludit, aut ludis præiit auxiliis, possit aut non possit retinere lucrum inde factum.*
 388. *Quando is qui ludo prohibito ludit credito, seu promissa pecuniâ, teneatur in conscientia, aut non teneatur promissum solvere.*
 389. *Explicatio questionis qua queritur, An non habens quod perdat in ludo, possit in eo lucrari.*

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad restitutionem, orta ex iniustitia commissa in gabellis, siue imponendis siue soluendis.

Dvo docenda sunt ad intelligentiam propositæ obligationis: alterum quando ea contingat, & alterum, quomodo gabellas soluere teneantur illi, quibus eæ legitimè imponuntur.

Gabellæ autem nomine significantur generaliter onera imposita privatis, auctoritate publica, quorum variet species referuntur à Sylvestro in verbo Gabella.

Quando contingat proposita obligatio.

SECTIO PRIOR.

372. **Q**uod attinet ad prius: certum est talem obligationem non contingere, quando impositio non fuerit iusta: cum obligatio ad restitutionem nascatur tantum ex violatione iustitiæ. Iam ut iusta sit talis impositio, quinque conditiones requiruntur, iudicio Caietani in verbo Veſtigialia iniqua sed iudicio Medinæ in Cod. De restitut. quæst. 13. sufficiunt tres: Vna, ex parte imponentis, ut is habeat legitimam auctoritatem imponendi. Videnda sunt in præcedenti lib. cap. 16. dicta pro explicatione quintæ excommunicationis Bullæ

Cœnz Domini quæ fertur in imponentes noua pedagã & gabellas, vel eas augentes.

Alteræ ex parte causæ ob quam imponitur: nimirum ut ea sit legitima: prout censetur esse. Tum necessitas publica, seu aliquid quod ad bonum publicum valde expediat: ut stipendium militare, restauratio murorum, aliudque eiusmodi: Tum etiam iusta vindicta, & compensatio sumptuum factorum, damnorumque acceptorum: ut cum tributa imponuntur subditis, qui contra suum Principem iniquè rebellauerunt, ac ei multorum sumptuum & damnorum causa fuerunt, Quæ impositio censetur iustam habere causam, tam culpam tali pœna dignam, quam damna & sumptus quibus ea dedit occasionem. Tum denique conseruatio status Principis; qui sicut debet populû regere, iustitiam ei administrare, hostes arcere, ac temporalem tranquillitatem omni studio, & conatu ei procurare: ita vicissim populus ipse, debet illi præbere sumptus ad hæc necessarios: sique recuset, cogi potest.

Enimvero oportet quatuor concurrere cum hac ipsa causa de qua agimus. Primum est, ut consistat eam iustam esse. Nã si de eo dubitetur, oportet imponentem probabiles rationes habere ob quas prudenter statuere valeat, se hic & nunc, ob eandem posse imponere. Si enim tales rationes non habeat, sed tanquam cæcus procedat, nesciens utrum iuste imponat: ipse tanquam faciens iniuriam populo, grauando eum quem deberet subleuare, tenetur illud quod ea ratione extorsit, restituere, tanquam mala fide acquisitum: nisi postea confiteri ipsi causam fuisse legitimam. Dixi probabiles, non autem certas & euidentis: quia iuxta communem Theologorum sententiam (& docebitur in seq. lib. 13. cap. 10.) sufficit ad securitatem conscientie conformare se probabili opinionioni: cum Deus vel ratio non cogat, ut in humanis actibus seſtemur certam veritatem; quod frequenter est impossibile; iuxta illud quod Sapient. cap. 9. prudentiæ nostræ dicuntur incertæ. Eo enim significatur, quod experientia docet nos in iudicijs nostris prudentialibus, dictaminibusve practicis, raro assequi veritatem euidentem ac omnino certam.

Id quod plenius tractans Petrus à Nauar. lib. 3. De restit. cap. 1. par. 3. dubit. 12. inde infert num. 267. quoad subditos, si pro se habeant probabiles rationes, per quas sint moraliter certi iniustas esse gabellas; ij possunt solutionem illarum omittere: quia cum in dubio melior sit conditio possidentis, non tenentur se spoliare rebus suis.

Nec obstat, quod tales sint impositæ & exigantur sine peccato, ob rationes probabiles ob quas cententur iustæ: quia similiter ob probabiles rationes possunt sine peccato non solui: ita ut ex vtraque parte sit quasi bellum iustum, ignorantia probabili excusante à peccato, dum tam Princeps, quam populus in eo persequitur ius suum bona fide: ut pote ductus ratione ad moralem certitudinem sufficiente.

Secundum, quod cum proposita causa concurrere oportet, est ut eadem sit proportionata gabellæ: id est, ut gabella non sit maior quam causa postulet: quæ enim parte excedet, erit iniqua.

Tertium est, ne quod ob eandem imponitur, impendatur in alienos vsus: ut in conuitia, & prodigas largitiones, aliasve expensas inutiles, siue publicas siue priuatas: ad quos populus non tenetur contribuere. Istud ex Caiet. loco cit. habet Petrus à Nauar. in lib. 3. De restit. cap. 1. num. 255. & tractat plenius. Sed nobis sufficit illud iniquè fieri. Aduerte autem ex Medina in Cod. De reb. restitut. quæst. 13. quod si Princeps ærarium exhauserit sua culpa: nempe ludis, conuitijs, largitionibus profusis, bellis inconsultè gestis, possit cum nequit alia ratione malum publicum auertere; nouas gabellas imponere: quandoquidem subditi tenentur in publica necessitate opem ei ferre: et si Princeps ipse tunc teneatur temperare sibi sumptibus parum necessarijs, ac postea, quando res meliori loco fuerint, damnû illud suâ culpa constatur, refarcire populo.

Quartum est: ut impositio non continuetur diutius, quâ durer talis causa; nisi fortè alia noua superueniat, ob quam eadem impositio possit de nouo fieri: Per succedentem enim similem causam ita continuatur causa præcedens, ut nihil obstat effectum ipsius continuari. Adde etiam ex Alphonso à Castro in lib. 1. De lege pœnali cap. 11. nisi ea causa

adiunctam habeat obligationem permanentem : qualis est perpetuo vindicandi mare à piratis , & itinera à latronibus. Non enim si aliquo anno piratæ aut latrones non grassentur, ideo cessant gabellæ : sed exigi possunt ratione obligationis qua Princeps tenetur paratus esse, & milites habere expeditos. Quod si pro occurrente necessitate transitoria, imponantur gabellæ, illa cessante, hæc pariter cessare debent.

Hæcque sunt, quæ si ex parte causæ non concurrant, in impositione gabellæ ipsa censetur iniusta, & imponentem obligat ad acceptorum restitutionem.

375. Cui obligationi si non satisfaciat ; exactor tenetur vicem illius supplere, tanquam cooperator talis iniquitatis : nisi quod locus sit distinctioni, quam habet Caiet. in verbo Vectigalia iniquas. Occurrunt nempe si dubium sit iustæne sint gabellæ, an iniustæ : quibusdam scilicet assertantibus esse, & aliis id negantibus : exactorque sit subditus Principis eas imponentis ; atque ab eo compulsus easdem exigat ; non peccat exigendo nec ad restitutionem tenetur ; sicut nec miles qui cogitur ire ad bellum, quod ei non constat iniustum esse. In dubio enim melior est conditio Superioris, ius imperandi possidentis : cui proinde inferior debet suum iudicium submittere, nec obsequium debitum subtrahere. Secus esset si sciret Superiorem suum dubitare, debitamque imperare ; quia consequenter sciret ipsam non habere ius sufficiens taliter imperandi. Sin autem exactor non sit subditus, aut non compellatur, non potest dubius se sponte offerre ad gabellas exigendas ; nisi tantam Principis probitatem, ac prudentiam sciret esse, ut meritò debeat iudicio ipsius acquiescere : alioqui enim mala fide exiget : a lata culpa suâ inferet damnum ; perinde ac ille qui debitum exigit ab aliquo de quo ambigit an debitor sit : id eoque & peccabit mortaliter, agendo contra conscientiam dubiam : & ad restitutionem tenebitur ; nisi postea deprehendatur iustas esse gabellas.

376. Tertia conditio requisita ad iustam impositionem gabellarum, est ex parte modi imponendi. Debent enim imponi cum debita proportione : nimirum pro ratione facultatum cuiusque, ne pauperes grauentur præ diuitibus : & non mercatores præ mercatoribus : quandoquidem iniquum est si ad necessitates communes, aut statum Principis pauperiores cogantur conferre quantum ditiores : aut alij præ aliis immodicè grauentur. Id enim est contra iustitiam distributivam, secundum quam proportionaliter distinguenda sunt onera reipublicæ.

377. Hinc Caiet. in memorato verbo Vectigalia iniqua, non longè à sine, meritò tanquam iniquas damnat gabellas constitutas super rebus iis quæ ad necessarium familiæ usum emuntur, aut venduntur, vel aduehantur : quia in illis non seruatur iusta gabellarum forma : quæ postulat, ut pauperiores non onerentur magis quam diuites : sed quisque proportionem suarum facultatum & lucrorum. In eo autem casu pauperes quibus modicæ sunt facultates, & nihil lucri faciunt ex negotiatione, magis grauantur, cum, ut plerumque solet, pluribus liberis onerati, plura de suis rebus debeant vendere, de aliis emere ad necessarium usum. Diuites verò non cogantur sua vendere : possuntque necessaria ad vitam, ex vilis suis, sibi parare, ac tempus obseruare in quo res sunt viliores, tuncque magno suo commodo coemere. Certè in lege Vniuersi Cod. De vectigalibus, sub pœna capitis prohibetur ne ex rebus quæ ad usum proprium inuehantur, vectigalia exigantur.

Dantur tamen aliquot casus in quibus censetur talis iniquitas cessare. Primus est, quando virget necessitas publica, cui non sufficiunt alia vectigalia. Nam si pro bono communi cum necessitas exigit, non modo fortunæ omnes, sed etiam vita est exponenda : multo magis soluendæ sunt proportionate gabellæ, cum nequit aliter communi bono providentibus debent tamen maiores esse quam ipsa grauis Reip. necessitas exigat. Secundus est, quando ex communi liberoque consensu populi statuuntur : quia quisque potest eo modo quo lubet, onus sibi imponere. Quod si qui vel coactè, vel nullo modo tunc consentiant, non est ratio cur dicantur ad ipsi onus obligari : cum non imposuerint illud sibi, liberâ saltem sua voluntate. Tertius est quando securitati prædictarum rerum delectarum, alia ratione consuli non potest : quia satis

est gabellas onus sustinere, quam iisdem rebus ad vitam familiæ necessariis carere. Quartus est, quando consuetudo cuius initij non est memoria, obinuit vt super eiusmodi rebus vectigalia imponantur. Tâta enim diuturnitas vsus, sine oppositione populi, indicat ipsam habuisse causam iustam, præsertim si in ea ratio habeatur pauperum.

Quomodo gabellas soluere teneantur ij, quibus imponuntur.

SECTIO POSTERIOR.

378. Hoc exponemus aliquot propositionibus. Prima est. Quando constat gabellas iuste impostas esse, nec iustam causam imponendi cessasse, eos qui fraudant in summa notabili, peccare mortaliter, cum obligatione ad restitutionem. Hanc Covar. cum pluribus aliis quos citat, tenet ad regulam Peccatum par. 2. §. 5. nu. 5. Ea autem confirmatur : tum auctoritate scripturæ per illud Math. 2. 2. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo,] & illud ad Rom. 3. Ideo & tributa præstatis : ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum cui vet gal vectigal.] Tum etiam ratione, quam illa verbi D. Paulus insinuasit videtur : quia reipublica lege iustitiæ debet Principi iustam administrationis suæ stipendium, ac necessarium subsidium ad publicæ tranquillitatis conseruationem. Quando igitur obligatio ea fuerit in singulas Reip. partes distributa, cuique sua portio assignata, atque determinatis rebus, ex quibus soluendum sit, singuli tenentur ex iustitia soluere. Quia enim obligatio reipublicæ tenetur communitate ad impetus necessarios, eadem particulariter singuli in ea tenentur, ad partem suam debito modo ipsis assignatam. Quæ assignatio, cum fiat per gabellarum impositionem, hinc satisfacere illi tenentur lege iustitiæ : peccantque mortaliter cum obligatione ad restitutionem, eadem gabellas iustas in quantitate notabili fraudando.

379. Secunda propositio. Gabellas quæ soluendæ sunt ex consuetudine cuius nescitur initium, nec memoria extat quando, aut quomodo sit introducta, coniunctam pariter habere obligationem ad peccatum mortale, & ad restitutionem. Hæc probatur : quia tales gabellæ non sunt pro prohibitis habendæ : vt expressum est in cap. Super quibusdam De verborum significatione, §. Præterea. Accedit quod debeat (nisi contrarium constaret quod vix potest) præsumi : vel de libero populi consensu, vel aliqua iusta de causa perpetuâ, introductas fuisse : neque enim tam diu alioqui ex perseverantia, populo ipso non opponente se earum exactiõni, tanquam iniuræ.

Tertia propositio. Cessante causa iusta impositionis gabellarum, cessare obligationem eas soluendi. Hæc patet : quia sicut non potuerunt induci, nisi iusta de causa ; ita nec possunt, sine iusta causa continuari. Aduerte tamen causam posse esse, vel temporariam, id est, necessariam ad breue solutempus : quales causæ sunt comitia, nuptiæ liberorum Principis, & id genus alia : vel perpetuâ, cuiusmodi est securitas, & reparatio viarum. Quæ cessare potest dupliciter ; vno modo casu, vt quia contingit latrones non grassari, aut vias non egere reparatione : altero modo ex negligentia Principum non satisfaciendum suæ obligationi providendi securitati, & reparationi viarum. Quæ cum ita sint allata propositio absolute quidem vera est, respectu habito ad causam temporariam ; sed habito respectu ad perpetuam patitur exceptione in eo, quod pro tempore quo ipsa forte cessat, gabellæ sunt Principi soluendæ ratione perseverantis obligationis, quam habet curandi prædictam securitatem, & reparationem : neque obstat negligentia ipsius in tali cura, si paratus sit refarcire damna omnia inde secutura : quia obligatio ipsius est sub distinctione : vel assicurandi & reparandi vias, vel damna si ex sua negligentia inde sequantur, refarcienti. Quod si neutrum præstet, tenentur gabellas ipsas relaxare, & acceptas restituere tanquam iniquas ex defectu iustæ causæ. Videri potest Medina in Cod. De rebus restituendis quæst. 14.

380. Quarta propositio. Quandoque subditos ex lege iustitiæ, quandoque ex lege charitatis teneri gabellas soluere. Hæc patet, quia ex iustitia debentur, quæ exiguntur ad securitatem & reparationem viarum, pontium, aliorumque id genus : aut

nus: aut in partem iusti stipendij Principi debiti ratione sui officij. Debentur verò ex charitate eaz quæ exigantur ob propriam Principis necessitatem, vel aliquod commune Reip. commodum. Atque priore modo debitas fraudare, peccatum est cum obligatione ad restitutionem: quia in eo violatur iustitia: posteriore modo verò non est obligatio ad restitutionem, quæ ex sola iustitiæ violatione solet nasci. Immo interdum nec peccatum est, ut cum Princeps noluit imponere obligando in conscientia, contentus fraudatores eorum, sublicere alicui penar: vt præsumi potest cum ipse in sua vel in Reip. necessitate, non adeo graui imposuerit gabellas, additâ certâ penâ, quâ plebantur subditi ipsi deprehensi nõ soluere illas.

381. Quinta propositio est. Subdito sufficere, nisi consuetudo sit in contrarium, merces suas pro quibus imposita est gabella vehere sine fraude, neque necessarium ei esse querere gabellarum exactorem. Pro hac aliquot rationes videntur apud Tabienam in verbo Pedagogium, quæst. 8. sub finem. Et certè ea de se videtur satis rationalis: præsertim temperata conditionibus quas habet Sotus in lib. 3. De iust. & iure prope finem: nempe si tale debitum non sit magni momenti, ac satis magno rigore exigi solet. Consentaneum est enim præsumere de iusta voluntate Principis, quod contentus sit gabellam à se impositam, dum peritur, obedienter solui, nec fraudulenter agi abscondendo merces, vel dolose vehendo. Quod cum sit, peccatum cum obligatione ad restitutionem: quia nulli sua fraus debet prodesse. Taliq; fraude, iniuste impedimentum obicitur exactioni iustæ gabellarum: unde inferatur damnum siue Principi, siue exactori, qui illas conduxerit. Cui aduertere non fieri iniuriam alias non soluendo: quia cum gabellarum conditio sit, vt debeant peti: id sciens quando illas conduxit, sua sponte voluit expositus esse periculo perendi non petitis.

382. Sexta propositio, pro qua Petr. à Nauar. lib. 3. De restit. cap. 1. nu. 236. plures auctores citat. Equitati consentaneum esse, vt is qui rem aliquam deseruit, emit, aut vendit ad solatium suæ extremitatæ aut grauis necessitatis, non teneatur in conscientia ad gabellæ solutionem. Ratio est, quia respectu talis personæ, ea censetur inmodica, & proinde carens debita forma iustæ gabellæ.

383. Septima propositio. Ementem à mercatore fraudante gabellas, non teneri restituere, ipso non restituente. Ratio est, quia onus soluendi gabellam non imponitur emptori, sed venditori qui res vehit, & proponit venales: cui emptor non censetur in ea fraudatione cooperari emendo ab illo: quia perinde videtur iure quod habet sibi prouidendi de necessariis mercibus apud proponentem venales, ac de pecuniis mutuo accipiendi apud usurarium paratum dare cum fœnore. Quæ in contrarium obicitur posse videntur proponit & soluit Leonardus Lessius in lib. 2. De iust. & iure cap. 33. dubit. octaua. In sequen. nona docens creditorem Principis, posse sine obligatione ad restitutionem, fraudatione gabellæ compensare solutionem debiti, quam impetrare non potest: neque obstat detrimentum quod eiusdem gabellæ conductor inde accipiet. Quod quidem non facile admiserim, quia in eo etiam casu censeri potest locum habere doctrina communis de compensatione debiti, excusante à restitutione: inter cuius conditiones (propositas in præced. ca. 18. causa duodecima) illa vna est, ne alij nullâ exigente ipsorum culpâ detrimentum patiantur: quia vt habet reg. 48. iuris in 6. locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura. Tenendum ergo videtur quod tutus est (& pto quo ipse Lessius nobilibus auctores refert) cum detrimento exactorum, non posse fieri eiusmodi compensationem: nisi fortè detrimentum esset tantum lucri cessantis sine damno emergente: eo quod nõ teneatur quis alienum commodum præferre suo proprio.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad restitutionem ex iniusta acquisitione per ludum.

384. Ludus hic accipitur pto pacto, quo inter se certantes patiscuntur, vt res ab vitroque deposita tribuatur victori. Vnde continetur intra iustitiæ limites, tanquam habens rationem contractus faciendi vt facias: seu quo rem meam ex-

pono periculo, vt tuam similiter exponas. Licitus est autem ex communi sententia, teste Couarr. ad Reg. Peccatum part. 2. §. 4. num. 2. plures in eam citante, si vestitur debitis conditionibus; quia sicut est in cuiusque potestate rem suam donare absolute, ita & donare sub conditione, quam velit: siue ea pendeat à fortuna, siue ab humana industria. Illicitus est verò, vt ex defectu debitarum conditionum, sic & ex cõursu malarum circumstantiarum: vt si proueniat ex affectu inferendi proximo notabilem iniuriam: vel is talis sit qui solet ludentem inducere ad peccatum mortale: vt accidit aleatoribus, qui ex aleæ ludo, in quo est plus euentus fortuiti, quam artû & industria: sepe concitantur ad iram & blasphemias in Deum: ac enduntur que ad lites & pugnas, atque propriâ substantiâ exhaustâ, attrahuntur sæpe ad furra & larcinias.

Quibus de causis iure ciuili id genus ludi prohibetur etiam laicis, Cod. De aleatoribus, lege vltima; & iure canonico Clericis, in Can. 42. Apostolorum, ac in sequenti (in quo fit etiam mentio laicorum) & in cap. Clerici officia, De vita & honest. Clericorum, & in Conc. Trid. sess. 22. c. 1. Circa quam prohibitionem occurrit notandum aleatorum ludos non ita prohiberi, vt ne ad honestam recreationem nec ad breuè tempus vitadi otij, aut fastidij causa, illos vsurpare liceat, quãdo fieri potest sine scandalo: sed tantum vt lucri quæstus quæ gratia non abeat in consuetudinem assiduamque vsum, unde oriuntur illa mala, ob quæ eosdem ludos à iure prohiberi dictum est. Quando autem veniale tantum, quando verò etiam mortale peccatum sit ei prohibitori contravenire, sufficienter explicatum videri potest apud Nauar. in Enchir. ca. 19. fere per totum.

385. Circa obligationem autem nobis propositam notandum est, tres esse circumstantias ex quibus ludus non tantum est malus, sed etiam iniustus, & ideo inducens obligationem ad restitutionem: tum eorum quæ per illum fuerint iniuste acquisita: tum eorum quæ colludens re ipsa acquisiuisset, nisi iniuste impeditus esset: cum ea tamen moderatione quæ paulò inferius referetur ex Nauarro.

Prima circumstantia est vis; quam adhibuisse censetur qui alterum inuitum ac inuoluntarium ad ludendum pertrahit: vt fecisse censetur qui per opprobria & conuicia, aut preces importunas, quibus alter non est ausus contradicere: aut ad eò importunas vt maluerit rem suam periclitari, quam tanta molestia affici: pertrahit ipsum ad ludendum. Quæ est D. Thomæ, & interpretum ipsius 2. 2. quæst. 32. art. 7. ad 2. atque adeo communis sententia. Probatur autè quia talis per iniuriam est alteri causa damni, quod patitur perdendo. Id autem sufficere ab obligationem restituendi, patet: quia si per talem vim pertraham te ad ludendum cum tertio, ego tanquam moralis causa damni quod incurris perdendo rem tuam: teneor ad eiusdem damni restitutionem. Quare similiter tenebitur collusor, si te similiter pertrahat: quia vitrobi que eadem est iniuria. Quidquid autem nonnulli recentioribus obijciant (quibus Leonardus Lessius bene respondet: De iust. & iure lib. 2. cap. 26. dubit. 2.) sequenda est in praxi talis sententia tanquam secunda, bonoque innixa fundamentis: præsertim cum in ludo, liber debeat esse consensus, rem à se depositam transferendi in collusorem, si victor euadat. Quæ libertas inest quidem in pertrahente inuitum ad ludendum; non item in pertracto.

Secunda circumstantia est fraus: quæ tunc committi intelligitur, quando aliquid fit contra communes iustitiæ, aut particulares ludi leges. Sic fraudem facit qui adulteros taxillos supponit, aut cartulas furripit; qui vititur mendaciis, qui fingit se imperitum ludi, cum sit peritissimus, vt imperitum attrahat ad ludendum. Ceterum ludi leges sunt eę quas ipsi ludentes communi consensu inter se statuerint, siue bonæ sint, siue malæ: vt concedentes non obstante dolo & fraude lucrum facerent. Ratio est, quia volenti non fit iniuria. Sunt item eę quæ receptæ sunt apud eam gentem, cuius more statuerunt ludere. Ludus enim, vt ab initio diximus, rationem habet contractus: qui de se censetur celebrari secundum consuetudinem loci in quo fit; etiam si fortè alter, aut etiam uterque contrahentium, consuetudinem eam ignoret. Aduertere autem obiter, vtenti fraude, vel cogenti ad ludendum, si perdat, nihil debet: sin lucretur, ipsum teneri restituere acceptum, etiam ante illius repetitionem. Fraus e-

nim & vis qua vitur, iustam causam dare censetur (ali differantia).

A iure quoque ex Nauarr. in Enchir. cap. 19. num. 17. præsentem alicui culpabiliter causam perdendi in ludo, teneri non tantum restituere id, quod ille amisit, e ratione, alioqui non amissurus: se id etiam id quod ea de causa verosimiliter desit lucrari: non quidem quantum id ipsam in re valeret, sed quantum potest in spe valere prudentis arbitrio: sicut & is qui messem destruxit tenetur restituere, non quantum ea reddidisset in horreo (ex D. Thoma 2. 2. qu. 62. art. 4.) sed quantum æstimaretur spes quam præbebat sui.

Tertia circumstantia est, vt ludentes habeant dispositionem liberam rei, quam in ludum deponunt: quia nequeunt periculo exponere res alienas aut suas quas nequeant alienare. Istiusmodi sunt ex communi sententia teste Nauarr. cit. cap. 19. num. 12. stultus, puer mancipium, filius qui adhuc est in patris potestate, prodigus, vxor, monialis, monachus, & quotquot non habent vitam liberam earum rerum pro quibus ludunt. Ad quod plenius intelligendum in particulari faciunt documenta tradita à nobis in præced. lib. 4. cap. 21. sectione priore de ijs à quibus potest elemosyna fieri.

Explicatio aliquot questionum ad rem propositam spectantium.

Plures moueri solent quaestiones, de ijs quæ ad ludum spectant: præcipuas tantum explicabimus, quia cæteris, quando occurrerit, poterit satisfieri etiam dictis, & deinceps dicendis: cæteram ex habitis in præcedentibus tractatibus huius libri.

Q V Æ S T I O I.

An lucrata per ludum iure vitur, possint tunc a conscientia retineri.

386.

Certum est, quod si ludus, & licitus & iustus fuerit, lucrum factum retineri possit: quia ludus est species contractus, per quem natura iure transferri potest dominium. Certum item est ex antedictis, quod si iniustus sit, debeat in conscientia lucrum acceptum restitui, non expectatà Iudicis sententiâ. Dubitatur ergo tantum an cum ludus est quidem iustus, sed lege prohibitus, ideoque illicitus, lucrum retineri possit bonâ conscientia. Cuius dubitationis pars affirmans merito communiter tenetur cum Soto lib. 4. de iustitia & iure quest. 5. art. 2. & Covar. ad regulam Peccatum pa. 1. 2. §. 4. nu. 2. & 3. antiquiores citante. Ratio est, quia sola res aliena, est obnoxia restitutioni: qualis non est acquisita per ludum, quo tanquam contractu legitimo, dominium illius transferri potuit de libero consensu colludentium. Non enim obstat prohibitionem iuris naturæ, hinc patet: quia etiam si contractus aliquis prohibitus sit ac illicitus iure naturæ, non ideo tamen naturalis ratio censetur dictare, ipsum esse irritum prout constat ex matrimonio contracto post emissum castitatis votum, vel post sponsalia inita cum alia persona: itemque ex venditione rei quam Deo voueris, atque ex promissione facta meretrici pro vsura sui corporis. Nam aliud est contractum illicitum esse, & aliud irritum seu obligandi vi carere. Nec etiam obstat prohibitio legis humanæ patet: quia leges siue ciuiles siue Canonice (quarum num. 384. meminimus) sic prohibent alearum ludum, vt non reddant irritum ludi contractum: nec efficiant ludentes ad dominium transferendum inhabiles: etiâ si lex alearum Cod. De aleatorib. perdat concedat repetitionem: quæ vt robur habeat, fieri debet in iudicio, & ad eam sequi Iudicis condemnatio, quæ victor restituere iubeatur. Vnde consuetudo, quæ est optima legum interpret, ita fert vt nemo existimetur teneri talia lucra reddere, nisi compulsus per sententiam Iudicis (dummodo per vim aut fraudem non impediuerit, quominus Iudex ipsum de re conuictum, condemnaret) ne si quidem rationabili de causa, victus nolit perditum in ludo repetere ea ratione) qualis causa potest esse, quod faceret notabilem iacturam sui honoris) namque ob liberum consensum quo ipse voluit se exponere periculo perdendi rem suam ludendo, atque victus eam victori cedere, non habet aliud ius illam aut illius compensationem recu-

perandi; quam quod conceditur lege exigente condemnationem Iudicis.

Q V Æ S T I O II.

An ad restitutionem teneatur, qui certus de victoria, cum altero id ignorante ludat, aut inuit ad augendum ludi pretium.

Hanc tractat Medina in Cod. de rebus restituendis qu. 22. sub finem, & pro responsione statuit sequentes propositiones. Prima est. Ex quo colludentium non est æqua conditio, sed alter cum ludat, est in tuto, aut quasi in tuto, idque probè nouit: alter vero, vt plurimum est in periculo, & id ignorat: lucrum quod ille facit cum hoc ludendo, est se eidem restituendum. Ratio est: quia illud iniuste accipitur, vtendo fraude, quæ certamen inuit tanquam cum compari, cum omnino inferior sit; ita vt dolus causam det tali contractui. Secus esse autem, si is qui inferior est, excessum colludentis probè sciens, nihilominus velit cum eo ludere: quia tunc perinde est, ac si velit id quod amisit donare.

Secunda propositio. Cum duo sibi occurrentes de ludendo conueniant, ignorando vnus excessum supra alterum in periculo ludendi partem restituendum esse tunc Ingratum, partem vero posse redneri. Probatur, quia acq̄situm durante præfata ignorantia, iuste accipitur: cum vtique in ludum libere consenserit, & æqua fuerit vtriusque conditio secundum ipsorum exitum rationem; æqualiterque lucro, & damno se voluntarie exposuerint: nec ipsi caueant de restituendo, vbi constaret de alterius excessu. Vnde is qui inuenitur inferior; nequit rationabiliter conqueri de iniustitia, quam alter in ipsa iura exercuerit: vt acq̄situm tali ludo teneatur restituere. Vbi autem is qui superior est, satis deprehendit suum excessum, quem inferior adhuc ignorat, tenetur iuxta præcedentem propositionem restituere quod deinceps lucraus fuerit.

Tertia propositio In ludo chartarum, aut alio simili principaliter dependente ex fortuna; eum qui certò scit se in qualitate chartarum, aut in quantitate vinctorum superare colludentem id nescientem, non teneri ad restitutionem excessus lucri quod fecit, augendo pretium ludi ob certitudinem quam habuit vincendi, etiam si alter ex ignorantia actionem admiserit. Rationem reddit Medina, quod si ab initio sponte contraxerint hac lege, vt qui de lucro sibi certus videretur, posset pretium augere: quæ lex cum æqualiter pro vtroque ludentium posita sit; per vtrumque veniens seruanda. Nec obstat quod pro illa vice melior sit conditio lucrantis: quia sufficit quod pro tempore quo ludus continuatur, sint in illa lege æquales. Nam quod vni tunc accidit, poterit idem alteri postea accedere.

Q V Æ S T I O III.

An vbi credito, seu promissa pecunia ludatur contra leges, is qui perdidit teneatur in foro conscientie promissum soluere.

Præmittendum est receptum esse primò, cum ludus licitus est & iustus, ex eo tanquam contractu valido, nasci obligationem præstandi illud de quo conuentum est inter colludentes. Secundò, cum contra illicitus, ac simul aliqua de causa ex antea memoratis num. 385. iniustus est: ex illo talem obligationem non nasci. Tertio, cum ludus ita prohibetur lege, vt simul decernatur domini translationem factam ea ratione, fore irritam: ex illo non nasci prædictam obligationem. Quamquam si, vt sape solet, vterque colludentium iurauerit, si vinceretur se victori soluturum illud, quod fuerit inter ipsos constitutum; victus ad eam solutionem teneatur ratione iuramenti, vt patet à simili: quia is qui addito iuramento promisit viuario se soluturum vsuras, licet vt contractus mutui cum ipso inuito, non teneatur illas soluere, teneatur tamen ratione iuramenti: vt definitum est in cap. Debitores De iure iurando. Pari ergo ratione in propositio casu, tenebitur victus victori soluere, non obstante memorata irritatione; cum iuramentum de re licita factum alteri, necessario seruandum sit ex cap. Quamuis pactum De pactis in 6. nisi ipsum relaxetur à Superiore habente ad id auctoritatè, & causam sufficientem; obiecta enim relaxatione non tenebitur soluere, vt ex cap. 1. De iure iurando habet Nauarr. in Enchir. cap. 19. num. 17. in fine.

Cum

Cum autem hæc ita sint: quæritio proposita locum habet tantum, quando luditur contra legem quæ ludam alicquem prohibet, non in quidem tollendo translationem domini pecunie per illum quæsitæ: sed concedendo illius repetitionem. Atque eam Contr. ad regul. Peccatum 2. par. §. 4. num. 8. difficilem esse præfatus, propositis auctoribus, & rationibus in utramque partem & negantem sequitur cum Adriano: à quibus non dissentit Nauar. in cit. num. 17. nec tamen contrariam Alphonsi à Castro in lib. 2. de lege penali cap. 2. cond. 3. improbat: tanquam insinuans liberum esse utramvis sequi in praxi: hoc, siue promissum soluere, siue non soluere. Quod posterior habet quidem in se plus periculi: nititur tamen ratione ad probabilitatem moralem sufficienti. Qualis est, quod etsi is qui rem aliquam ludo acquisiuit post illius traditionem, libero perditis consensu factam ratione conuentionis, dominium eiusdem habeat, donec eo priuatur per condemnationem Iudicis: nihilominus ante traditionem, nullum ad ipsam rem ius habet: quandoquidem per legem ipso facto priuatur iure petendi eam hoc nomine, quod si ea detur danti concedatur, ius repetendi datam. Et enim qui potest iam solutam pecuniam repetere, potest sanè pati iure, nondum solutam retinere; ut patet ex promisso quod factum fuerit usurario.

Quæ tamen ratio tantum conuincit, quod sicut licitum est solutam repetere, sic etiam nondum solutam negare Iudicis condemnatione interueniente: non autem, illud quod perditum est ludendo creditum, posse pro arbitrio negari: quasi nulla sit in conscientia obligatio ipsam soluendi. Nam talis ludus, perinde ac is quo luditur præsentem pecuniam, est contractus de se aptus ad dominium acquirendum; neque ludens ad id ineptus redditur per legem: quæ solum pœnam lucranti constituit, ut quod acquisierit, possit in iudicio compelli restituere. Sicut igitur cum lusum est præsentem pecuniam non licet priuata auctoritate rem perditam, aut æquiualem in compensationem surripere lucranti (vt bene notatum est à Soto lib. 4. de iust. & iure quasi. §. art. 2. sub finem) ita nec licet propria auctoritate negare solutionem ei, qui ludendo creditum, lucratus est: sicque Alphonsi sententia locum habet: quam Nauar. merito non est ausus improbare, quia non satis apparet quid possit ad propositam rationem respondere.

Restat autem monendum, ludentem habendo animum non soluendi, aut solutum repetendi, non posse lucrari: quia si colludens id sciret ludere nollet: ita ut decipiatur per fraudem, quæ à talem animum, gerens exponit se ludo ostendendo paratum se esse: dominium suæ rei in colludentem transferre, si ab eo vincatur. Quod si animo sincero luserit quis, nihil cogitans de non soluendo, aut de non repetendo amissio; immo animum habens soluendi nec repetendi, potest per actum ludo mutare eum animum, ac nolle soluere lusum creditum, vel iam solutum repetere, si lusum sit præsentem pecuniam, ludo per legem prohibito.

Q V Æ S T I O I V .

An ille qui non habet quod in ludo perdat possit in eo lucrari.

Hic satisfacimus aliquot propositionibus. Prima est. Eum qui non habens præsentem pecuniam ludit creditum, de consensu eius qui numeratâ pecuniam cum ipso ludit, lucrari posse si animum vere habeat soluendi, habita commo ditare. Ratio est: quia colludens censetur iure suo exigendi parem conditionem, cedere hoc ipso, quod sciens & volens ludat præsentem pecuniam, cum eo, qui vult creditum tantum ludere.

Secunda propositio. Eum qui nihil omnino potest in ludo perdere, nihil etiam posse lucrari. Ratio est: quia conditio ludi debet æqualis esse in utroque ludente. At non est, si aliter solummodo possit perdere: æquitas enim conditionis ludi exigit, ut sicut vnus colludentium libere vult & potest perdere, aut lucrari: ita & alter debeat velle, & posse.

Tertia propositio. Ludentem cum eo qui non potest alienare id quod exponit ludo, teneri si lucratur illud verò domino restituere, cum primum sciat alienum esse. Hæc patet à similitudine eo qui emit equam furtiuum. Nam in illo casu sicut

in hoc dominium acquisitum non est ob defectum potestatis illud transferendi in alium.

Vbi pro praxi nota ex Nauar. in eod. cap. 19. num. 12. de studiosis qui sunt filij familias aut monachi, cum illi à parente, & hi à Prælo sustentantur in Academia, posse particulam aliquam summæ destinatæ ipsorum sustentationi, infumere in ludo honesto, honestæ recreationis gratiâ. Ratio esse potest, quod ad alimenta pertinet quoque recreatio honesta, & ætati, statuique conueniens, ac passim concessa æqualibus. Quod si libros aut vestes ludant, non est locus excusationi à restitutione: quia talia nec dantur; nec præsumi possunt data esse ad eiusmodi usum.

Aduerte autem, memoratum ludentem si perdidit, posse ludendo cum eodem tantumdem lucrari: non solum per ludos continuos & similes: sed etiam tempore, & specie diuersos: dummodo lucrum apud collutorem inhabilem adhuc maneat. Ratio est, quia lex ludi habet, ut totum lucrum hinc inde acquisitum ludo destinetur: nec enim censetur colludentes sic voluisse alienare sua ludendo, quin postea possint facere compensationem: vitatis tamen circumstantijs ex quibus antea diximus ludum illicitum iniustumque reddi. Neque in tali casu contingere, ut res aliena exponatur ludo: pater, quia tali ludo illicitè acquisitum, filius sibi non patri acquirit vt ex Bartholo habet Syluester in verbo peculium 1. quæst. 14. Et probatur: quia si filius in eiusmodi ludis perderet, pater non teneretur soluere; & qui non sentit onus non debet sentire commodum, ex regula 55. iuris in 6. Adde filium quoad illicitè acquirendi modos, non esse subditum patri, ne quidem iubenti.

Vltima propositio sit, quam habet Leonardus Lessius lib. 2. De iust. & iure in fine cap. 26. Eum qui potest tantum deponere quatuor in ludum, non posse singulis commissionibus ab vno eodemque lucrari plusquam quatuor. Ratio est, quia debet esse par conditio ludentium, nisi alter sciens conditionem socij, iure suo cedat: vt censeri potest diues ludens cum paupere. Verum tamen si plures sint contra quos ludit vt res quoram singuli deponant quatuor, poterit plus lucrari, vt duodecim: poterit item ab vno eodemque diuersis commissionibus plus lucrari quam poterat perdere, vt cum potuerit tantum perdere quatuor lucrifacere centum. Sufficit enim ad singulorum ludorum lucra vt alienare possit illud quod in vnoquoque eorum deponit.

Atque hæc hæctenus de ludo, de quo si quis plenior tractationem requirat, eam post Nauar. in memorato cap. 19. suppeditabit Ludouicus Molina de iust. & iure tractatu 2. à disput. 510. ad 522. Contenti erimus pro quotidiana praxi addidisse ex Gabriele in 45. distinct. 15. quæst. 13. art. 3. dub. 3. cooperantes ad ludum mortaliter illicitum: siue concedendo domos, locaue ad ludendum; siue præbendo lumina & instrumenta ad ludendum, vt taxillos, chartas, aut alia eiusmodi, peccare quidem mortaliter, tanquam consentientes peccantibus; non teneri tamen ad restitutionem, nisi perditioni causam dederint dolo, aut alia ratione iniusta. Ratio est, quod alias indifferenter se habeant ad utrumque colludentem, sponte sua exponentem se periculo perendi. Vnde non censetur perenti facere iniuriam, quam restitutione resarcire teneantur.

C A P V T XXVI.

De obligatione ad restitutionem acquisitorum per usuram.

S V M M A R I V M.

- 390 Interpretatio nominis usura.
 391 Definitio usura.
 392 Diuisio usura, & quid sit usura interior, quid exterior, quid mentalis.
 393 Quid sit usura realis; & diuisio illius in manifestam & palliatam.
 394 Modi quibus usura palliari solet.
 395 Obligationem esse restituendi usurariæ acceptæ, ex multis canonibus habetur.
 396 Ea loci habet, quantumuis soluens iurauerit se non repositurum: extenditurque ad hæredes usurarij, & ad fructus, quos res usurariæ